

Blendow Lexnova Expertkommentar - Affärsjuridik, december 2017

Juridiska personers nya huvudvärk: lagen om registrering av verkliga huvudmän

Sedan 1 augusti har Sverige en uppgraderad lagstiftning mot penningtvätt och terrorfinansiering, vilken är baserad på EU:s fjärde penningtvättsdirektiv (Europaparlamentets och rådets [direktiv 2015/849](#) av den 20 maj 2015 om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för penningtvätt och finansiering av terrorism). Lagstiftningen är dels en uppdaterad penningtvättslag, lagen (2017:630) om åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, dels en sidoordnad och helt ny lag, lagen (2017:631) om registrering av verkliga huvudmän (LVHM).

Penningtvätt och terrorfinansiering betraktas som systemhotande aktiviteter. De ska mötas och motverkas på ett sätt som kallas en "nationell strategi för effektiv regim" (regeringens [skrivelse 2013/14:25](#)). Denna strategi innefattar säkerställandet av en uppdaterad, effektiv och ändamålsenlig reglering. Effektivitet och ändamålsenlighet är således övergripande mål och mått på detta område.

Även internationellt är effektivitet i centrum. Metodiken för granskning av reglering och tillämpning som används inom den internationella samverkansorganisationen (*Financial Action Task Force, FATF*) har tidigare tillämpat framförallt en "teknisk ansats", det vill säga att nationella regleringar uppfyller FATF:s standarder i sin utformning, institutioner, befogenheter och andra formella krav. I de senaste revideringarna som ligger till grund för organisationens ömsesidiga utvärderingar (*peer reviews*) förs dock effektivitet fram som en separat metod för utvärdering av nationell reglering. Detta effektivitetskriterium inkluderar en "riskbaserad ansats" som i korthet innebär att insatser och resurser ska riktas mot de områden där de får bäst effekt.

LVHM är en ny lag som gäller från och med 1 september 2017 och innebär bland annat att cirka 800 000 företag och föreningar ska anmäla verklig huvudman till Bolagsverket senast den 1 februari 2018. Den nya lagen tillkom eftersom varje EU-land ska ha ett centralt register över verkliga huvudmän enligt penningtvättsdirektivet (art 30.3).

Syftet är att motverka att juridiska personer och andra juridiska konstruktioner används för penningtvätt och finansiering av terrorism. Målet för registret är att organisationer som kommer i kontakt med juridiska personer ska kunna kontrollera vem som är dess verkliga huvudman, vilket i sin tur ska försvåra penningtvätt och finansiering av terrorism. Det är särskilt viktigt för banker och andra verksamhetsutövare, vilka enligt penningtvättslagen ska vidta åtgärder för kundkännedom. Registreringen gynnar naturligtvis även Finanspolisen och andra ekobrottsbekämpande myndigheter.

Juridiska personer som undantas

LVHM omfattar alla juridiska personer, med vissa undantag och med vissa specialfall. Det finns inget krav på att de juridiska personerna ska ha registrerats (som i penningtvättsdirektivet) utan det räcker med att rättskapacitet uppkommit, till exempel för en ideell förening att stadgar har antagits och styrelse utsetts.

Lagens vida tillämpningsområde innebär att den ska tillämpas av svenska juridiska personer,

utländska juridiska personer verksamma i Sverige och även fysiska personer som har sin hemvist i Sverige och förvaltar "truster eller liknande juridiska konstruktioner" (LVHM 1:2 1 st.).

Enligt förarbetande finns en generell grund för undantag gällande juridiska personer som genom annan reglering får anses ha tillräcklig öppenhet beträffande information om ägande. Av detta skäl undantas juridiska personer som utgör en del av offentlig verksamhet, det vill säga staten, landsting och kommuner, kommunalförbund och samverkansorgan samt juridiska personer där dessa enheter har ett direkt eller indirekt rättsligt bestämmande inflytande (LVHM 1:2 2 st. 1 pkt.).

På samma grund är aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på reglerad marknad inom EES eller motsvarande marknad utanför EES, det vill säga börsbolag, undantagna (LVHM 1:2 2 st. 2 pkt.). Undantaget är dock relativt poänglöst. Det träffar endast själva börsbolaget, det vill säga det bolag vars aktier är omsatta på börsen, och inte börsbolagets dotterbolag. Samtliga dotterbolag till börsbolag måste således fullgöra skyldigheterna enligt lagen. Det innebär att dotterbolaget måste identifiera börsbolagets eventuella verkliga huvudman.

Vidare omfattar lagen bolag vars aktier handlas på andra marknadsplatser än reglerad marknad. I dagsläget finns endast två reglerade marknader, Nasdaq Stockholm och NGM, som är undantagna. Bolag noterade på en multilateral handelsplattform (MTF, multilateral trading facility) omfattas – trots att de i det allmänna medvetandet ofta ses som börsbolag. Det innebär att bolag noterade på Aktietorget, First North och Nordic MTF träffas av lagens skyldigheter. I det genomsnittliga noterade bolaget med regelbunden handel, återkommande nyemissioner, konvertibel- och optionsprogram samt potentiella uppköpsbud kan det finnas många tillfällen där det finns skäl att kontrollera möjliga förändringar i verklig huvudman. Undantaget för börsbolag har inte förenklats utan snarare förvirrat situationen.

För vissa typer av juridiska personer har lagstiftaren infört särskilda regler. I stiftelser kan verklig huvudman vara styrelseledamöter, befattningshavare, företrädare eller till och med förmånstagare (LVHM 1:6). I truster eller liknande juridiska konstruktioner enligt utländsk rätt kan verklig huvudman vara instiftare, förvaltare, förvaltares företrädare, beskyddare, förmånstagare, eller annan person (LVHM 1:7). Även gällande ideella föreningar, vilka i normalfallet inte anses ha verklig huvudman, har lagstiftaren föreskrivit vissa lättnader från skyldigheterna i lagen.

Identifiering av verklig huvudman

Penningtvättsdirektivet föreskriver att medlemsstaterna ska tillse att nationellt registrerade juridiska enheter ska vara skyldiga att inhämta och förfoga över adekvata, korrekta och aktuella uppgifter om sitt verkliga huvudmannaskap (art. 30.1).

Verklig huvudman är en fysisk person som, ensam eller tillsammans med annan, ytterst äger eller kontrollerar en juridisk person (LVHM 1:3). En verklig huvudman kan också vara en fysisk person "till vars förmån någon annan handlar". Definitionen öppnar upp för ett brett spektrum av inflytande, där olika former som ägande, kontroll och förmånsintresse alla har relevans. Det bärande begreppet kontroll är ett notoriskt svårdefinierat begrepp (se till exempel i konkurrensrätten, Om en begreppskonflikt i konkurrensrätten, Sevenius, Lexnova Oktober 2010).

Enligt den gamla penningtvättslagen var verklig huvudman en fysisk person för vars räkning någon annan person handlade, eller om det rörde sig om en juridisk person, den som utövade bestämmande inflytande över den juridiska personen (1 kap. 5 § 8 pkt. 2009 års penningtvättslag). I sak tycks inte någon förändring vara åsyftad med den nya definitionen. LVHM:s definition förflyttar

dock fokus från en rättsligt etablerad lokution som "bestämmande inflytande" (jämför koncerndefinitionerna i ABL 1:11 och ÅRL 1:4) till en vag och allmän beskrivning "ytterst äger eller kontrollerar". Det krävs därför hjälp från lagstiftaren för att förstå vem som kan vara verklig huvudman. Hjälpen kommer i form av presumtionsregler.

Lagens tre presumtionsregler är (LVHM 1:4 1 st.):

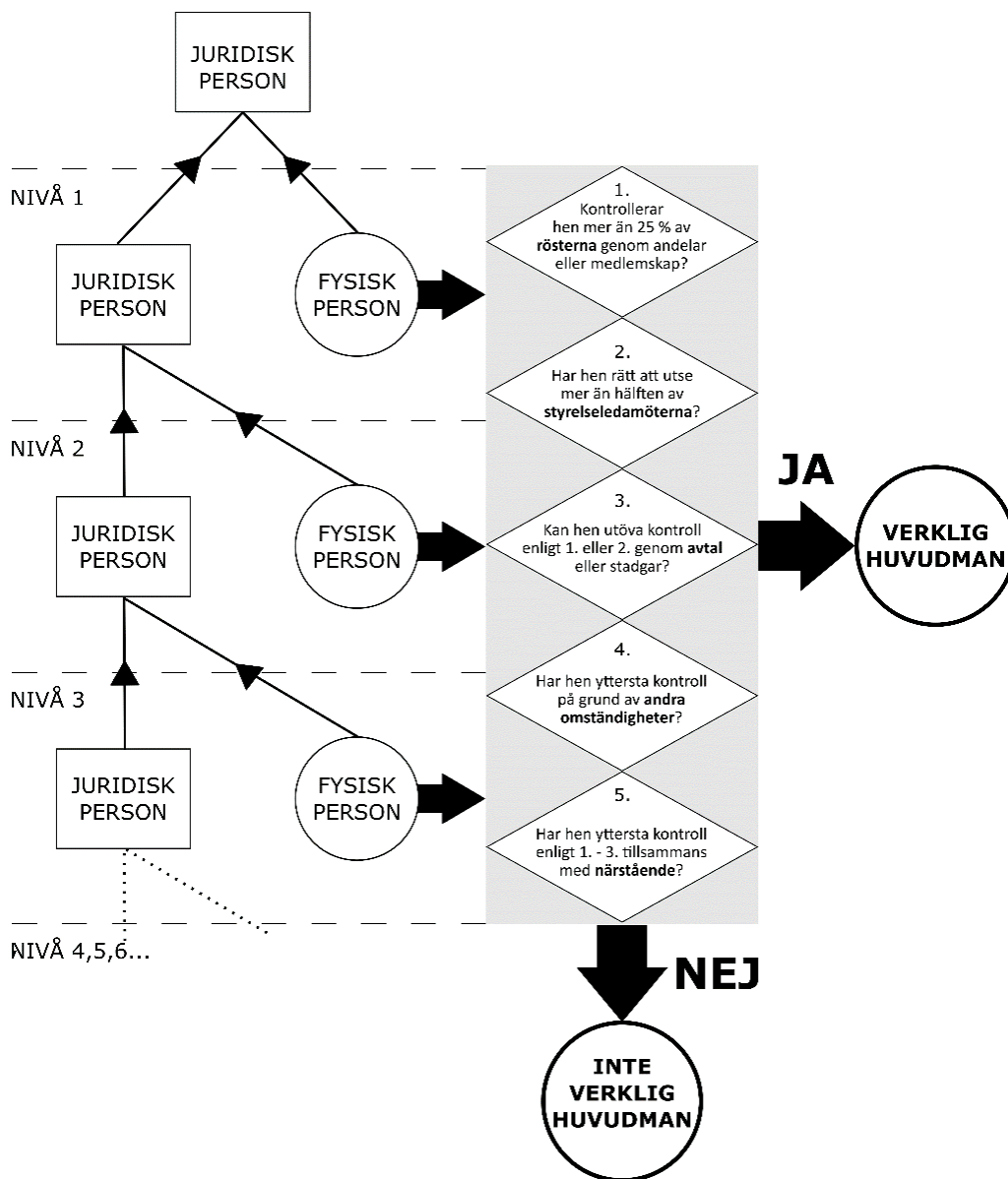
1. Verklig huvudman är en fysisk person som på grund av innehav av aktier, andra andelar eller medlemskap kontrollerar mer än 25 procent av det totala antalet röster i den juridiska personen.
2. Verklig huvudman är en fysisk person som har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av den juridiska personens styrelseledamöter eller motsvarande befattningshavare.
3. Verklig huvudman är en fysisk person som på grund av avtal med ägare, medlem eller den juridiska personen, föreskrift i bolagsordning, bolagsavtal och därmed jämförbara handlingar, kan utöva kontroll enligt 1 eller 2.

Huvudregeln är dock att det ska avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet vem om är verklig huvudman (LVHM 1:3 2 st.). De presumtioner som lagen ger kan alltså i det enskilda fallet motbevisas av andra fakta. Huvudpoängen är att presumtionsreglerna inte bör tillåtas ta över bedömningen av vem som är den faktiska principalen bakom en juridisk person. Presumtionerna visar att det kan finnas flera verkliga huvudmän för en och samma juridiska person, men syftet med lagen gynnas knappast av att så många personer som möjligt listas. Istället borde det i varje givet fall finnas anledning att göra en kvalitativ översyn av de presumtiva verkliga huvudmännen och försöka identifiera enstaka huvudmän som faktiskt besitter den "yttersta" kontrollen. Min bedömning är att det i normalfallet inte bör finnas fler än 1 - 3 verkliga huvudmän i en juridisk person (eftersom presumptionen är att en verklig huvudman bör kontrollera mer än 25 % av rösterna). I förarbetena sägs: "I de flesta fall bör den juridiska personen kunna nöja sig med att ha identifierat en sådan person" ([SOU 2016:8](#) s. 547).

LVHM innehåller även en närståenderegeln. En person är att se som verklig huvudman om hen tillsammans med sina närstående kan kontrollera en juridisk person. I lagen definieras närstående som: make, registrerad partner, sambo, barn och deras make, registrerade partner eller sambo samt föräldrar (LVHM 1:5). Beträffande närstående är det tydligt att de samverkande personerna kan vara fler än en enstaka individ ("tillsammans med en eller flera närstående"). Vid samverkande närstående bör det vara så att den person bland de närstående med störst innehav är den person som är den verkliga huvudmannen, övriga närstående bör i normalfallet inte vara att identifiera som självständiga verkliga huvudmän. Närståenderegeln gäller enligt lagtexten endast presumtionerna 1-3, och täcker inte "övriga omständigheter" i huvudregeln, även om det framstår som ett glapp i regleringen får man dock utgå från att den fria sammanvägningen av fakta kan inkludera närståendes innehav.

Lagen innehåller dessutom en koncernregel som innebär att verklig huvudman för en juridisk person även blir verklig huvudman för de juridiska personer som den första juridiska personen kontrollerar. Det är viktigt för regelverkets funktion att även indirekt inflytande täcks av definitionen (jämför penningtvättsdirektivet art. 3.6).

Utifrån dessa kriterier kan ett testschema konstrueras för att identifiera verklig huvudman (se figur).

Bolagsverket har på sin webbplats www.bolagsverket.se publicerat flera exempel på vem som är verklig huvudman i olika associationsformer och olika situationer.

Juridiska personers skyldigheter

Lagen om registrering av verkliga huvudmän är en ny lag som lägger på en helt ny administrativ börda på juridiska personer, vilken bland annat är betydligt mer omfattande än att föra aktiebok. Det är styrelsen eller motsvarande beslutsfattare i den juridiska personen som har ansvar för att arbetsuppgifterna blir genomförda, eventuellt genom delegering till verkställande direktör eller annan företrädare.

Den juridiska personens skyldigheter är koncentrerade till hantering av information om verklig huvudman. Informationen består av följande uppgifter (penningtvättsdirektivet art 30.5 2 st.):

- Vem eller vilka som är verklig huvudman, det vill säga namn och födelseår respektive månad samt medborgarskap och bosättningsland.
- Typen (arten) av förmånsintresse, till exempel aktie och röster.

- Omfattningen (andelen) av förmånsintresse, till exempel andel av totala röster.
- Uppgift om att verklig huvudman saknas och i så fall på vilken grund.
- Uppgift om att informationen om verklig huvudman inte är tillförlitlig och i så fall på vilken grund.

Juridiska personer har genom lagen fyra nya arbetsuppgifter avseende hanteringen av denna information om verklig huvudman.

1. *Utreda verklig huvudman*

En juridisk person ska ha tillförlitliga uppgifter om verklig huvudman (LVHM 2:1 1 st.). Det finns ett kvalitativt krav på utredningen, den kan inte bara vara en pappersexercis. I förarbetena sägs att utredningen ska vara ett allvarligt menat försök till att klarlägga vem som är verklig huvudman och att utredningen ska vara så grundlig som omständigheterna kräver. I penningtvättsdirektivet kan utläsas ett än högre krav på verkshöjd: "alla tillgängliga medel" ska utnyttjas och inte ens grund för "misstanke" om annat förhållande får kvarstå för att en juridisk person ska kunna avsluta utredningen (art. 3.6).

Det ligger delvis i sakens natur att söka man den person som "ytterst" kontrollerar en juridisk person, så kan man inte stanna vid det skenbart sanna. Samtidigt kräver inte lagen ett absolut klarläggande av att det existerar verklig huvudman och vem detta i så fall är. Förhållandena kan vara omöjliga att fastställa, åtminstone med de medel som står till buds. Detta skapar dock en osäkerhet för ansvaret för funktionärer i juridiska personer eftersom de inte säkert vet när de uppfyllt de krav som lagen ställer.

I sammanhanget är det även av vikt att kort beröra vilka medel som står till buds för juridiska personer. Lagstiftaren har valt att inte skicka med några legala verktyg till styrelse och företrädare för göra undersökningar om verkliga huvudmän. Istället refereras till det egenintresse för verkliga huvudmän att se till att den juridiska personen kan ingå affärsförbindelser med verksamhetsutövare (bland annat banker, revisorer och advokater), vilket enligt 3 kap. 1 § penningtvättslagen i princip inte är möjligt om verksamhetsutövaren har otillräcklig kännedom om kunden och dess verkliga huvudman. Till jämförelse kan noteras att i Storbritannien har det gjorts straffbart för ägare att inte svara på den juridiska personens frågor om verklig huvudman.

Den juridiska personen ska hålla informationen om verklig huvudman aktuell. En årlig undersökning i samband med stämman sägs i lagens förarbeten vara ett effektivt och enkelt sätt att hålla informationen uppdaterad, men det föreligger inte några explicita lagkrav i den riktningen. Däremot ska informationen kontrolleras när omständigheterna kräver, det vill säga när det finns anledning att anta att förhållandena har ändrats (LVHM 2:1 2 st.). Kontrollerna ska ske i den omfattning som är nödvändig.

2. *Dokumentera verklig huvudman*

Utredningen om verklig huvudman ska dokumenteras (LVHM 2:1 3 st.) – om det inte är uppenbart obehövligt. Uppenbart obehövligt är framförallt situationen i föreningar med många medlemmar. I andra juridiska personer bör dokumentation ses som ett obligatorium.

Dokumentationen ska innehålla tre delar:

- I. Resultatet av utredningen, det vill säga informationen om verklig huvudman (se ovan);

II. De överväganden som lett till bedömningen om verklig huvudman i utredningen och

III. Underlaget för utredningen, främst i form av skriftlig dokumentation.

Dokumentationen ska sparas i fem år, även inaktuella utredningar som ersatts av ny utredning. Utredningar om verklig huvudman ska alltså sparas kortare tid än aktieboken (tio år) och bokföringen (sju år).

3. *Anmäla verklig huvudman*

Verklig huvudman ska anmälas till Bolagsverket för registrering (LVHM 2:3). Anmälningssperioden för existerande juridiska personer inleddes den 1 september 2017, och anmälan ska göras före den 1 februari 2018. Under denna period är anmälan gratis, men därefter utgår en avgift. Nystartade juridiska personer ska göra anmälan inom fyra veckor. En förutsättning för anmälan är att den juridiska personen ska ha ett organisationsnummer, så den måste alltså ha registrerats hos behörig myndighet.

Anmälan görs elektroniskt med en särskild e-tjänst av en behörig företrädare eller ombud för den juridiska personen. Anmälan görs med sanningsförsäkran, så den person som lämnar felaktiga uppgifter kan göra sig skyldig till osann eller vårdslös försäkran (BrB 10:15). Anmälan kan inte ske med en fysisk blankett som i andra ärenden hos verket, med mindre än att den juridiska personen har sökt och erhållit dispens.

Anmälan till Bolagsverket måste även ske för att uppdatera och rätta uppgifterna i registret. Om inte verklig huvudman anmäls frivilligt eller är ofullständig kommer Bolagsverket förelägga bolaget att göra en anmälan inom viss tid. Föreläggandet sker med vite för bolaget, verkställande direktör, styrelseledamot eller motsvarande befattningshavare. Om Bolagsverket därefter upptäcker att uppgifterna inte stämmer eller att de saknas kan myndigheten utdöma ett vite. Upprepade viten kan bli aktuellt. Verket undersöker inte uppgifterna ex officio, men det finns en plikt för verksamhetsutövare att underrätta Bolagsverket om felaktiga uppgifter i registret om verklig huvudman.

Även om verklig huvudman troligtvis inte förändras så ofta finns det som sagt en skyldighet att hålla informationen uppdaterad. När verklig huvudman och övriga uppgifter som anmäls till registret förändras ska detta anmälas utan dröjsmål efter att det kommit till den juridiska personens kännedom. Detta kan vara resultatet av en regelbunden kontroll, den årliga kontrollen som förarbetena tycks förutsätta, eller på grund av en strukturell förändring eller att avvikande information av en tillfällighet noterats av den juridiska personen.

4. *Informera om verklig huvudman*

Uppgifterna i registret är allmänt tillgängliga men kräver inloggning med e-legitimation. Varje person som ingår en affärsförbindelse med en juridisk person har således möjlighet att kontrollera vem eller vilka som står bakom organisationen. Det finns två parter som, utöver informationen i registret, också har rätt att ta del av den juridiska personens dokumentation.

För det första kan myndigheter (samtliga, inte endast rättsvårdande instanser) begära att juridiska personer lämnar ut informationen och dokumentationen som ligger till grund. Tillhandahållandet ska ske utan dröjsmål (LVHM 2:2). Myndigheten kan vända sig till Bolagsverket för att verket vid vite

ska förelägga den juridiska personen att lämna ut dokumentationen, men kan således inte själva förmå de juridiska personerna till detta.

För det andra har verksamhetsutövare enligt penningtvättslagen (bland andra banker, värdepappersföretag, betalningsinstitut, revisorer och advokater) som utför åtgärder för kundkännedom rätt att få ta del av dokumentationen. Verksamhetsutövaren ska som grundregel kontrollera kundernas verkliga huvudman före affärsförbindelsen eller transaktionen (3 kap. 9 § penningtvättslagen).

Slutord

Som beskrivits får den nya lagen om verklig huvudman konsekvenser på majoriteten av svenska juridiska personer. Sammanfattningsvis ska några av följdverkningarna inom tre områden skisseras.

Associationsrättsligt sett medför lagen vissa delvis problematiska nyheter:

- Associationsrättsliga subjekt har principiellt sett varit relativt distanserade från sina andelsägare och medlemmar. I exempelvis ett aktiebolag är styrelsen skyldig att föra en aktiebok (ABL 5:7), men det innebär inte att styrelsen har ett ansvar för att aktivt efterforska vem som de facto är aktieägare i varje given stund. Styrelsens roll är närmast som en passiv registrator av det som anmäls till den. Styrelsen får normalt endast anledning att titta på och eventuellt uppdatera aktieboken vid särskilda tillfällen som exempelvis vid stämma eller utdelning. LVHM ger en aktivitetsplikt genom att kräva utredningar av vilken typ av relationer som ligger bortom de formellt synliga. Associationen behöver tillgång till bland annat aktieägaravtal, röstningsöverenskommelser och juridiska konstruktioner i främmande länder.
- Vid sidan av aktiebok och medlemsförteckning upprättas ett register av en delmängd av andelsägare och medlemmar. Mest troligt är att ingendera förteckning kommer att upprätthållas minutiöst av funktionärerna i den juridiska personen. Vad händer i situationer där bolagsverkets register inte överensstämmer med den juridiska personens förteckning? Aktieböcker tolkas ofta bokstavligt av domstolen, men nu uppstår offentlig grund för ifrågasättande av dokumentationen. Hur löses en sådan konflikt?
- Registret över verklig huvudman kan vara en grund för vitesföreläggande och ersättningsskyldighet för funktionärerna i associationer, vilket innebär att deras individuella ansvarsexponering generellt sett ökar.

Därtill uppstår flera frågor rörande integritet och personuppgifter:

- I Sverige har man inte tidigare haft något sammanhållet register över ägare eller intressenter i bolag, föreningar och andra juridiska personer. I samband med att ett centralt register upprättas blir dess uppgifter tillgängliga för alla och kan utnyttjas i syften som är främmande för lagens intentioner, bland annat för kommersiella och brottsliga ändamål.
- Det finns ingen rapporteringsskyldighet till fysiska personer som förs in i registret över verkliga huvudmän, vare sig från den juridiska personen, Bolagsverket eller verksamhetsutövare. En individ kan alltså vara införd i registret helt ovetande. Registervården, bland annat att rensa ut förlegade uppgifter, är inte säkerställd på ett betryggande sätt.
- I förlängningen avser EU att samköra samtliga nationella register över verklig huvudman vilket kommer leda till både säkerhetsproblem och integritetsförluster. Sverige har redan tidigare visat

en relativt nonchalant inställning till att föra över personuppgifter till främmande land.

Slutligen är den avgörande frågan om lagens effektivitet:

- LVHM avviker väsentligt från den tidigare systematik som utformats kring penningtvättsreglering, det vill säga det är företag som på egen hand valt att bedriva penningtvättsutsatt verksamhet (läs: finansiell verksamhet) som berörs av lagstiftningen. I den nya lagen träffas i princip samtliga privaträttsliga juridiska personer, vilka påförs en administrativ börda och kostnad. Lagstiftaren anser att det i de allra flesta fall kommer vara relativt enkelt för de juridiska personerna att fastställa vem som är verklig huvudman och att den genomsnittliga kostnaden för att göra utredning, dokumentation och bedömning förväntas vara låg. Men om kostnaderna skenar ger lagen inte någon tydlig möjlighet till minskad utredningsbörda.
- Istället för ett riskbaserat synsätt som i penningtvättslagen, med möjligheter för lättnader och undantag där risken för skadliga företeelser är låg, tillämpar LVHM en generell och icke-diskriminerande normgivningsmodell med insamling av mestadels överflödigt information. Inte bara är det ineffektivt, det är troligen även långsiktigt skadligt eftersom de ljusskygga elementen bakom det fåtal kriminella konstruktionerna kommer att anpassa sig gömma sig bakom nya nivåer av bulvaner och än mer svårforcerade tekniska lösningar.
- Tidigare jämförbar reglering av bulvaner, så kallade målvakter (ABL 8:12), och faktiska företrädare (59 kap. 12 § skatteförfarandelagen) har knappast lett till en mätbar minskning av ekonomisk brottslighet i Sverige. Som vid all lagstiftning är det dock svårt att fastställa hur situationen sett ut ifall nya regler *inte* införts. Ett rimligt tvivel kan dock framföras mot att övergripande reglering utan reella sanktioner och kontroller får någon avgörande effekt på dylik brottslighet.
- En mer teknikanpassad och kraftfull analysmetodik, organisation och resurser för de myndigheter som de facto arbetar i frontlinjen mot penningtvätt, terrorfinansiering och korrupsion torde vara mer effektiv än kollektiv lagstiftning för massinsamling av mestadels irrelevant information. De oegentligheter som kan komma att avslöjas till följd av de så kallade Panama- och Paradis-läckorna betyder troligtvis mer för bekämpningen av penningtvätt än vad ett centralt register någonsin kommer att medföra.

Robert Sevenius

Ekon. lic., jur.kand., verksam som rådgivare inom företagsförvärv vid Arkios Sweden samt författare till böcker om företagsförvärv och bolagsstyrning samt kursledare vid Sveriges Advokatsamfund, Linköpings universitet, Företagsekonomiska Institutet m fl.